

Տարածաշրջան

ԱՐՑԱԽԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ *2016թ. մայիս*

*Հրայր Փաշայան**

Արցախի Հանրապետության արտաքին քաղաքական կյանքը մայիսին բավականակաճակով էր՝ կապված Ղարաբաղյան հակամարտությանն առնչվող իրադարձությունների հետ: Այս ընթացքում շարունակվեցին ինչպես Հայաստանի Հանրապետության պետական և քաղաքական գործիչների, այնպես էլ եվրոպական գործընկերների այցելություններն Արցախ, նրանց հանդիպումները ԼՂՀ պաշտոնյաների հետ: ՀՀ ԱԺ պատգամավորներ Զարուհի Փոստանջյանի և Հրանտ Բագրատյանի օրենսդրական նախաձեռնությամբ ներկայացված «Արցախի Հանրապետությունը ճանաչելու մասին» օրենքի նախագիծը կրկին հայտնվեց ինչպես խորհրդարանի, այնպես էլ հանրային օրակարգում: Այս ընթացքում հայ հասարակության և միջազգային հանրության ուշադրության կենտրոնում էին հայտնվել մայիսի 16-ին Վիեննայում կայանալիք բարձրաստիճան հանդիպումները՝ նվիրված Ղարաբաղյան հիմնախնդրի կարգավորման հարցերին: Քառօրյա պատերազմի հետ կապված՝ Արցախը մայիսին շարունակում էր մնալ արտերկրի տարբեր քաղաքական գործիչների և լրատվամիջոցների ուշադրության կենտրոնում:

Հայաստան – Արցախ. Ակտիվ քաղաքական գործընթացներ տեղի ունեցան ՀՀ-ԼՂՀ հարաբերություններում: Մայիսի 7-ին կայացավ ՀՀ և ԼՂՀ խորհրդարանների արտաքին հարաբերությունների և պաշտպանության, ազգային անվտանգության և ներքին գործերի մշտական հանձնաժողովների համատեղ դոնփակ նիստը՝ «Ապրիլյան պատերազմի հետևանքով ստեղծված ռազմաքաղաքական իրադրությունը և դրանից բխող գործողությունները» թեմայով: Նիստի ընթացքում բանախոսությամբ հանդես եկան «Կովկասի ինստիտու-

---

* Արցախի պետական համալսարանի փիլիսոփայության և քաղաքագիտության ամբիոնի դասախոս, քաղաքական գիտությունների թեկնածու:

տի» փոխտնօրեն Սերգեյ Մինասյանը («Ռեզումեական իրադրություն. մարտահրավերներ, խնդիրներ և զարգացումներ»), Գլոբալիզացիայի և տարածաշրջանային համագործակցության կենտրոնի տնօրեն Ստեփան Գրիգորյանը և Արտաքին քաղաքականության ու անվտանգության հարցերով հանրային խորհրդի ղեկավար Մասիս Մայիլյանը («ԼՂ հիմնախնդրի շուրջ առկա արտաքին քաղաքական միջավայրը. մարտահրավերներ և հնարավոր զարգացումներ»): Տեղի ունեցավ մտքերի փոխանակում, որի ընթացքում փորձագետները պարզաբանումներ տվեցին պատգամավորների հարցերին: Օրվա երկրորդ կեսին նիստը շարունակվեց ՀՀ և ԼՂՀ պատգամավորների ելույթներով: Խորհրդարանականները ներկայացրին մի շարք առաջարկություններ ԼՂՀ-ի և ՀՀ-ի համար արտաքին և պաշտպանական ու անվտանգային ոլորտների ռազմավարական մի շարք ուղղությունների վերաբերյալ: Ամփոփելով նիստը՝ ԼՂՀ ԱԺ նախագահը գոհունակություն հայտնեց հանձնաժողովի աշխատանքների վերաբերյալ՝ նշելով, որ քննարկումների արդյունքում հավաքագրված տեղեկատվությունը փորձագետների և քաղաքական գործիչների համար ճիշտ եզրահանգումների և լուրջ ուսումնասիրությունների նյութ կդառնա:

Մայիսի սկզբին «Արցախի Հանրապետությունը ճանաչելու մասին» օրենսդրական նախաձեռնությամբ հանդես եկան Ազգային ժողովի պատգամավորներ Զարուհի Փոստանջյանը և Հրանտ Բագրատյանը: Որպես հիմնավորում նշվում է, որ «Արցախի Հանրապետությունը ճանաչելու մասին» ՀՀ օրենքի նախագծի ընդունմամբ ՀՀ-ի կողմից իրավամբ կճանաչվի Արցախի փաստացի կարգավիճակը՝ ելնելով նրանից, որ Արցախի Հանրապետությունը բավարարում է ինքնիշխան պետության համար միջազգային օրենքի բոլոր նախապայմաններին: Եվ օրենքը հիմք կհանդիսանա Հայաստանի և Արցախի հանրապետությունների՝ Արցախի Հանրապետության պաշտոնական ճանաչումից ծագող հարաբերությունները կարգավորելու, ԼՂՀ անվտանգությունն ապահովելու և ամրապնդելու գործում ՀՀ իրավունքներն ու պարտականությունները որոշակիացնելու, Հայաստանի ազգային շահն ու պետական քաղաքականությունը սահմանելու համար:

Կառավարությունը մայիսի 5-ի նիստում հավանություն տվեց օրինագծի վերաբերյալ կառավարության եզրակացության նախագծին: «Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը ներկայացված օրենքի նախագծի ընդունումը պայմանավորում է Հայաստանի և Արցախի միջև քննարկումների

արդյունքներով՝ հաշվի առնելով հետագա զարգացումները, այդ թվում նաև արտաքին գործոնները: Միաժամանակ հայտնում ենք, որ ներկայացված օրենքի նախագիծը ՀՀ Ազգային ժողովում քննարկելիս հարակից զեկուցմամբ հանդես կգա արտաքին գործերի նախարարի տեղակալ Շավարշ Քոչարյանը»:

Ազգային ժողովի Արտաքին հարաբերությունների մշտական հանձնաժողովի նիստում Արցախի Հանրապետությունը ճանաչելու մասին օրինագիծը դրական եզրակացություն չստացավ: «ԼՂՀ-ն արդեն իսկ կայացած պետություն է, ինչը փաստ է, սակայն, դրա ժամանակը չէ: Պետք չէ միակողմանի քայլեր անել՝ անհարմար վիճակում դնելով գործընկերներին», - ասաց Արտակ Չափարյանը: Կառավարության ներկայացուցիչ, ԱԳ փոխնախարար Շավարշ Քոչարյանը հայտարարեց, որ կառավարությունը հաստատել է օրինագծին կից ներկայացված կառավարության եզրակացությունը, ինչը չի նշանակում, թե հաստատել է պատգամավորների օրինագիծը: Պաշտոնյայի խոսքով՝ կառավարության դիրքորոշումն այն է, որ այս պահին նպատակահարմար չէ ճանաչել Արցախի անկախությունը, քանզի այն կարող է վտանգել բանակցային գործընթացը: Մինչ քվեարկությունը՝ մայիսի 16-ին, ԱԺ նիստերի դահլիճում ելույթ ունեցան խորհրդարանում ներկայացված բոլոր քաղաքական ուժերն ու անհատ պատգամավորներ: Հնչեցին իրարամերժ կարծիքներ, և քվեարկության արդյունքում 12 կողմ, 0 դեմ, 0 ձեռնպահ հարաբերակցությամբ Արցախի Հանրապետությունը ճանաչելու մասին օրինագիծը չընդգրկվեց 5-րդ գումարման 9-րդ նստաշրջանի օրակարգ:

ՀՀ-ի և ԼՂՀ-ի միջև կապերի ամրապնդման և երկու երկրների հասարակական-քաղաքական կյանքին առնչվող կարևորագույն իրադարձություններից մեկը կապված էր Հայաստանի Հանրապետական կուսակցության նախաձեռնությամբ մայիսի 21-22-ը Ստեփանակերտում կայացած Հայկական քաղաքական կուսակցությունների 2-րդ ֆորումի հետ: Ազգային ժողովի նիստերի դահլիճում Հայաստանի Հանրապետության 10 և Արցախի Հանրապետության 5 խորհրդարանական կուսակցությունների մասնակցությամբ անցկացվեց երկու նիստ: Առաջինն ընթացավ «Հայկական կուսակցությունների զարգացման հեռանկարները» թեմայի քննարկմամբ, որի ընթացքում նշվեցին Հայաստանում բազմակուսակցական համակարգի կայացման հետ կապված խնդիրներն ու սահմանադրական փոփոխություններն այդ ուղղությամբ օգ-

տագործելու հնարավորությունները: Երկրորդ նիստը նվիրված էր արցախյան հիմնախնդրին և արտաքին քաղաքականության մեջ կուսակցությունների դերին: Շեշտվել է, որ միջազգային հարթակներում կուսակցական խողովակները կարող են շատ ավելի արդյունավետ լինել, քան զսպված դիվանագիտությանը: Հատկապես անելիքներ շատ կան ՀՀ քաղաքական կուսակցությունների գործունեության մեջ, որոնք պետք է յուրօրինակ խոսափող դառնան Արցախի ձայնն արտաքին աշխարհում ներկայացնելու համար: Ելույթներով հանդես եկան Արցախի և Հայաստանի մի շարք քաղաքական ուժերի ներկայացուցիչներ: Կարծիքը մեկն էր. միասնական ջանքերի համադրումով միայն կկարողանանք իսկապես արմատական փոփոխություններ իրականացնել և հասնել երկու հայկական պետականությունների կայացմանը, այդ դեպքում արժանիորեն հարգած կլինենք այն երիտասարդների հիշատակը, ովքեր իրենց կյանքը գոհեցին երկու հայկական պետությունների պաշտպանության համար:

Ղարաբաղյան հակամարտություն. ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահների մայիսի 12-ին տարածած հայտարարությունը, որ Հայաստանի և Ադրբեջանի նախագահները կարող են հաջորդ շաբաթ հանդիպել Վիեննայում, միջազգային հանրության և փորձագիտական շրջանակների ուշադրությունը կրկին սևեռեց Ղարաբաղյան հակամարտության վրա: Մայիսի 16-ին Վիեննայում, ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահ երկրների՝ ՌԴ արտաքին գործերի նախարար Սերգեյ Լավրովի, ԱՄՆ պետքարտուղար Ջոն Քերիի և Ֆրանսիայի եվրոպական գործերով պետքարտուղար Հարլեմ Դեգիրի և համանախագահների եռյակի մասնակցությամբ կայացավ Մարգսյան-Ալին հանդիպումը: Հանդիպման արդյունքներով Մինսկի խումբը հրապարակեց հայտարարություն, որում, նախ՝ ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահ երկրները հաստատել են 1994 և 1995թթ. հրադադարի ռեժիմի ամրապնդման մասին համաձայնությունների կատարման անհրաժեշտությունը, որոնք ձեռք են բերվել հակամարտության բոլոր երեք կողմերի՝ Ադրբեջանի, Լեռնային Ղարաբաղի և Հայաստանի մասնակցությամբ: Դրանով փաստորեն տապալկեցին Ադրբեջանի վաղուց ձեռնարկվող փորձերը հիշյալ համաձայնությունների չեղարկման և Երևանի ու Բաքվի միջև երկկողմ նոր համաձայնության կնքման համար, բնականաբար՝ ադրբեջանական կողմի համար նպաստավոր

հետևություններով: Հայտարարությունից տրամաբանորեն հետևում է այն եզրահանգումը, որ Լեոնային Ղարաբաղը, հակառակ Բաքվի ցանկության, որպես հակամարտության լիիրավ կողմ, պետք է մասնակցի բանակցային գործընթացին: Ավելի ուշ այս մասին հայտարարեց ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի ռուս համանախագահը: «Իրոք, այս փուլում դարաբաղցիները բանակցություններին ձևականորեն չեն մասնակցում: Սակայն այդ թեմային մեծ ուշադրություն է հատկացվում համանախագահների հանդիպման ընթացքում և՛ Հայաստանում, և՛ Ադրբեջանում, և՛ հենց Լեոնային Ղարաբաղում: Ենթադրում եմ, թե որոշակի փուլում, օրինակ՝ շրջանակային համաձայնության ձեռքբերումից հետո, դարաբաղցիները պետք է վերադառնան բանակցությունների սեղանի մոտ: Չէ՞ որ խոսքն այն մարդկանց մասին է, որոնք պետք է ապրեն այնտեղ», - հայտնել է Իգոր Պոպովը: Երկրորդ կարևոր շեշտադրումն առնչվում է ռազմական գործողությունների վերսկսման անթույլատրելիությանն ու հրադադարի ռեժիմի ամրապնդմանն ու պահպանմանը: Հանդիպմանը ձեռք բերված այս պայմանավորվածությունների իրականացման դեպքում, իրոք, հնարավոր կլինի վերջ դնել իրավիճակի՝ դեռևս շարունակվող ռազմական սրացմանը և վերականգնել բանակցային գործընթացը, որին Ադրբեջանի կողմից շոշափելի հարված է հասցվել: Վիեննայի հանդիպման մեկ այլ կարևոր հանգամանք է շփման գծում միջադեպերի հետաքննության մեխանիզմի մշակման և ներդրման վերաբերյալ պայմանավորվածությունը: Ինչպես հայտնի է, և՛ Հայաստանը, և՛ Լեոնային Ղարաբաղը միջնորդների տվյալ նախաձեռնությանը սատարել էին, ու միայն Ադրբեջանն էր մշտապես խոչընդոտում դրա կենսագործմանը, ինչը նրան թույլ էր տալիս անպատիժ խախտել հրադադարի ռեժիմը: Ըստ երևույթին, Վիեննայում Ի.Ալիևը Մինսկի խմբի համանախագահ երկրների գործադրած ճնշման արդյունքում համաձայնեց նույն այդ մեխանիզմի ներդրմանը, որը Բաքվի մեղքով տարիներ շարունակ տապալվում է: Հակամարտության գոտում դիտորդական առաքելության արդյունավետությունը բարձրացնելու նպատակով նաև պայմանավորվածություն ձեռք բերվեց ընդլայնելու ԵԱՀԿ գործող նախագահի անձնական ներկայացուցչի գրասենյակը, ինչը թույլ կտա կատարելագործել շփման գծում իրավիճակի դիտարկման ներկայումս գործող մեխանիզմը: Սակայն, հաշվի առնելով պայմանավորվածությունները խախտելու Ադրբեջանի ղեկավարության գործելաճանգը, և արդեն այդ ուղղությամբ Բաքվում հնչեցված հակասական մեկնաբան-

նությունները, Վիեննայի հանդիպման արդյունքներին հարկ է մոտենալ զգուշավոր լավատեսությամբ: Ենթադրելի է, որ Բաքուն այս անգամ ևս տարբեր պատրվակներով կխուսափի պայմանավորվածությունները կատարելուց և կշարունակի հիմնախնդրի ուժային լուծմանը միտված իր ապակառուցողական քաղաքականությունը: Հետևաբար, նորից արդիական է դառնում «խաղաղություն ես ուզում՝ պատրաստ եղիր պատերազմի» դարավոր ճշմարտությունը:

ԼՂՀ – Սփյուռք. Մայիսին Արցախը շարունակեց գտնվել համայն հայության ուշադրության և հոգածության կենտրոնում: Սփյուռքի տարբեր գործիչներ, այցելելով ԼՂՀ, իրենց նյութական, բարոյական և քաղաքական աջակցությունն էին հայտնում այս կարևորագույն համազգային խնդրի լուծմանը: ԼՂՀ նախագահը մայիսի 5-ին ընդունեց Հայ Առաքելական եկեղեցու Թեհրանի թեմի առաջնորդ Սեպուհ արքեպիսկոպոս Սարգսյանին, մայիսի 23-ին՝ Ամերիկայի Հայկական համագումարի հոգաբարձուների խորհրդի նախագահ Վան Կրիկոբյանին: Հանդիպմանն արձարծովել են հետևյալ հարցերը. պետություն-եկեղեցի, Արցախի ներքին և արտաքին քաղաքականություն, Հայրենիք-Սփյուռք կապեր, Ադրբեջանի ագրեսիայի հետևանքներ և տարածաշրջանում տեղի ունեցող զարգացումներ և այլն:

Արցախ-Սփյուռք հարաբերությունների համատեքստում առավել նշանակալիցը ՀՅԴ Հայ դատի հանձնախմբերի և գրասենյակների խորհրդածողովի աշխատանքների շարունակումն էր Արցախում: Մայիսի 9-ին ԼՂՀ Ազգային ժողովի նիստերի դահլիճում գումարվեց երկրորդ նիստը: Ներկա էին օրենսդիր ու գործադիր իշխանության, քաղաքական ու հանրային շրջանակների ներկայացուցիչներ: Ինչպես 25 տարի առաջ, այնպես էլ ապրիլյան օրերին հայության ներուժը կենտրոնացավ Արցախում՝ ծառայելով ազգային շահերին: Աժ «Դաշնակցություն» խմբակցության ղեկավար, ՀՅԴ Արցախի Կենտրոնական կոմիտեի ներկայացուցիչ Դ.Բշխանյանի խոսքով՝ Հայ դատի ուղղությամբ տարվող աշխատանքների հաջողության բանալին Արցախի սահմաններում է և ամփոփված է հայ զինվորի ոգու մեջ: Այստեղից կարող են ուժ ստանալ բոլոր քաղաքական ու պետական գործիչները, այստեղ կարող են նաև սրբագրվել բոլոր այն գաղափարները, որոնք ծնունդ են առնում յուրաքանչյուր հայի մեջ: Բացման խոսք ասաց ՀՅԴ Հայ դատի Կենտրոնական խորհրդի նախագահ Հակոբ Տեր-Խաչատրյանը՝ կառույցի ընդհանուր աշխատանքներն ամփոփելով չորս կետերի մեջ: Առաջին. Արցախին առնչվող աշ-

խատանքները, որոնք տարվում են ամբողջ աշխարհում՝ ինքնորոշման իրավունքի շեշտադրումով, գումարած Ադրբեջանի հակահայկական քարոզչության դեմ պայքարը: Քառօրյա պատերազմից հետո այդ ուղղությամբ ավելի մեծ թափով ծավալվեցին աշխատանքները. ազգը մեկ բռունցք դարձավ, և այդպես էլ պիտի լիներ: Երկրորդ կետում նա նշեց Հայաստանի հետ կապված աշխատանքներն աշխարհում՝ նրա միջազգային վարկանիշը բարձր պահելու ուղղությամբ, նաև պայքարը միջազգային ատյաններում և այլ երկրներում թուրք-ադրբեջանական հարձակումների դեմ: Երրորդ՝ նոր էջի բացում Հայոց ցեղասպանության ճանաչման գործընթացում, այն է՝ պահանջատիրություն, որի կարևորագույն հանգրվանն Արցախն է: Չորրորդ՝ Հայ դատի քաղաքական ուժի հզորացում աշխարհով մեկ, և հատկապես Սփյուռքում հայ երիտասարդության քաղաքական գործունեության ակտիվացում: Իր զեկույցում ԼՂՀ արտգործնախարարը խոսեց արտաքին քաղաքականության ճակատում Արցախին ուղղված մարտահրավերների մասին: Կ.Միրզոյանի խոսքով՝ չորսօրյա պատերազմը նոր մարտահրավեր էր, որը նոր խնդիրների և դժվարությունների հետ մեկտեղ բերեց նաև նոր հնարավորություններ ու հորիզոններ, ինչի վրա պետք է կենտրոնացնել ընդհանուր ջանքերը: Դիրքորոշումների վերանայման, նոր մարտավարությունների մշակման և դրանց կիրառման խնդիր է առաջացել, ասաց նա: Հակամարտության կարգավորման առնչությամբ մեր դիրքորոշումն անսասան է. Արցախի ժողովրդի ինքնորոշման իրավունքը պետք է հարգվի, վերադարձ անցյալին թե՛ կարգավիճակի և թե՛ տարածքների առումով անհնար է: Կ.Միրզոյանն այնուհետև ընդգծեց բանակցային գործընթացի բոլոր փուլերին արցախյան կողմի լիարժեք մասնակցության անխուսափելիությունը, առանց որի հնարավոր չէ հասնել խաղաղ կարգավորման: Միաժամանակ, անհրաժեշտ է շարունակել աշխատանքները ԼՂՀ միջազգային ճանաչման ուղղությամբ: Ճանաչումը պարունակում է Արցախի համար կարևոր մի շարք գործոններ: Այն անվտանգության հզոր երաշխիք կլինի Արցախի և նրա բնակչության համար և թույլ կտա օգտագործել միջազգային անվտանգության այն մեխանիզմները, որոնցից օգտվում են միջազգայնորեն ճանաչված բոլոր պետությունները: